

**РОСІЙСЬКА ПРОПАГАНДА ПІД ЧАС ОКУПАЦІЇ КРИМУ**

*Анотація.* У статті досліджено російську пропаганду під час окупації Криму (березень 2014 р.). Масштабна пропаганда РФ через ЗМІ мала за мету дискредитувати політичні перетворення в Україні після Євромайдану та легітимізувати втручання РФ у внутрішні справи сусідньої країни. Для цього російські мас-медіа створили віртуальну реальність, в якій Росія врятувала Крим від насильства і безладу, спричиненого діями фашистів і бандерівців, які прийшли до влади в Україні. Ефективність пропаганди зумовлена повним контролем інформаційних потоків з боку російського політичного керівництва, динамізмом, інтенсивністю, узгодженістю, послідовністю, образністю і високим рівнем емоційності поширюваних повідомлень. За допомогою комплексу пропагандистських методів була створена бажана для РФ «картина дійсності», яка на певний час дезорієнтувала і відповідно паралізувала дії не лише українського уряду, а й міжнародної спільноти загалом.

**Ключові слова:** російська пропаганда, Крим, інформаційна війна.

**Abstract.** The article is dedicated to Russian propaganda during the occupation of Crimea (March, 2014). The purpose of Russian propaganda was to discredit political changes in Ukraine after Euromaidan and to justify Russia's intervention in Crimean peninsula. Russian state media created virtual reality where Russia saved Crimea from violence and chaos, caused by fascists and nationalists that came to power in Ukraine. The propaganda was successful due

---

\* кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародної інформації Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

*to the total control of information flows by Russian authorities as well as to the numerous, dynamic, concerted, coherent and highly emotive messages. Using a set of propaganda techniques Russian media created its own version of reality that confused Ukrainian government and international community as a whole.*

**Key words:** *Russian propaganda, Crimea, information warfare.*

**Аннотация.** *В статье представлен анализ российской пропаганды во время оккупации Крыма (март 2014 г.). Российская пропаганда в СМИ была нацелена на дискредитацию политических преобразований в Украине после Евромайдана и легитимизацию вмешательства РФ во внутренние дела соседней страны. Для этого российские СМИ создали виртуальную реальность, в которой Россия спасла Крым от насилия и беспорядков, вызванных действиями фашистов и бандеровцев, пришедших к власти в Украине. Эффективность пропаганды обусловлена полным контролем информационных потоков со стороны российского политического руководства, динамизмом, интенсивностью, согласованностью, последовательностью, образностью и высоким уровнем эмоциональности распространяемых сообщений. С помощью пропагандистских методов российские СМИ создали свою «картину реальности», которая на время дезориентировала и парализовала действия не только украинского правительства, но и международного сообщества в целом.*

**Ключевые слова:** *российская пропаганда, Крым, информационная война.*

**Постановка проблеми.** Протягом двох років Україна є об'єктом наймасштабнішої інформаційної війни з боку Російської Федерації. В інформаційній агресії Росія використовує широкий спектр способів, методів і засобів інформаційно-психологічного впливу на цільові аудиторії всередині країни та за її межами. Провідну роль у реалізації інформаційно-психологічного впливу відіграють засоби масової інформації, підконтрольні політичному керівництву РФ. Використовуючи широкий

спектр методів маніпулювання масовою свідомістю, російські мас-медіа створюють віртуальну «картину дійсності», яка зумовлює сприйняття ситуації внутрішньою і зовнішньою аудиторією у вигідному для Росії світлі, та породжує серйозні загрози для національної безпеки України.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Інформаційні операції РФ проти України активно обговорюються вітчизняними і зарубіжними експертами та науковцями, серед яких - Г.Почепцов (інформаційні та смислові війни РФ проти України), І.Дарчевська (геополітичний вимір та інструментарій російських інформаційних операцій), У.Франке (концептуальні засади російської інформаційної війни), експерти ГО «Телекритика» Р.Шутов, Д.Дуцик та інші (аналіз цілей, меседжів та каналів поширення російської пропаганди) тощо. Проблема інформаційної агресії РФ проти України відображена також в аналітичних доповідях Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України та Центру стратегічних комунікацій НАТО.

**Метою даної роботи** є визначення характерних рис російської пропаганди під час окупації Криму (березень 2014 року).

Джерельну базу дослідження складають повідомлення російських державних телеканалів «Первый канал» і «Russia Today», а також проурядового видання «Российская газета» за період з 21 лютого по 21 березня 2014 року.

**Основний текст.** На початку 2014 року Україна переживала гостру політичну кризу, зумовлену масовими акціями протесту (Євромайдан) проти зовнішньополітичного курсу тодішнього президента В.Януковича. Жорстке протистояння між владою і громадянами, до яких приєдналися представники опозиційних партій, завершилося не зовсім правомірним (з порушенням конституційних норм) усуненням президента країни від влади та формуванням нового проєвропейські налаштованого уряду. Якщо центральні і західні регіони України позитивно сприйняли зміну влади, то

в східних і південних регіонах ці події викликали настороженість і недовіру.

Сумнівна легітимність нового українського уряду, нестабільна ситуація в східних і південних регіонах, підживлена рішенням парламенту скасувати закон про основи державної мовної політики 2012 року, який передбачав можливість офіційної двомовності в регіонах з чисельністю нацменшин понад 10%, створили сприятливі умови для втручання РФ у ситуацію. Через підконтрольні ЗМІ політичне керівництво Росії розгорнуло масштабну пропагандистську кампанію з метою дискредитації (демонізації) нової влади в Україні та легітимізації свого втручання у внутрішні справи сусідньої країни.

У повідомленнях російських мас-медіа постійно акцентувалася увага на націоналістських висловлюваннях (вигаданих або вирваних з контексту) українських політиків, насильстві та безладі в Києві. Для позначення загрози з боку України використовувалися слова-ярлики, які однозначно викликали вкрай негативні асоціації у російській аудиторії: фашисти, неонацисти, бандерівці, націоналісти, ультранаціоналісти, антисеміти, радикали, екстремісти.

Водночас, Крим позиціонувався як острівець спокою і стабільності. Однак, над цим острівцем нависла серйозна небезпека в особі радикалів, які прийшли до влади в Києві. Перші ознаки такої небезпеки, за твердженням російських ЗМІ, почали проявлятися в кінці лютого - початку березня у вигляді різного роду провокацій, зіткнень проросійськи налаштованих громадян з кримськими татарами, примусового запровадження української мови і спроб захоплення урядових будівель «людьми, направленими з Києва» [1,2].

Російські ЗМІ повідомляли про багатотисячні проросійські мітинги у Криму під гаслами «ні фашизму» та про зізнання мешканців півострову, які «свої надії на стабільність і підтримку миру на півострові пов'язують виключно з Росією» [3,4].

Звичайно ж, Росія не могла залишатися осторонь і кинути напризволяще російськомовних громадян. У зв'язку з цим 1 березня 2014 року Президент Володимир Путін звернувся до Ради Федерації із проханням надати йому дозвіл на використання Збройних сил на території України у зв'язку з екстраординарною ситуацією, загрозою життю громадян РФ, а також особового складу військового контингенту Збройних Сил РФ, що дислокується у відповідності з міжнародним договором на території Автономної Республіки Крим. Рада Федерації одноголосно підтримала це звернення.

Слід зазначити, що ідея захисту російськомовних громадян в інших країнах ґрунтується на концепті «русского мира» (РМ), запровадженого російським президентом В.Путіним наприкінці 2006 року. Під РМ розуміється спільнота людей, тим чи іншим чином пов'язаних з Росією, що формується на основі спільності мови і культури, історичної пам'яті, православ'я та лояльності до РФ. Фактично РМ розповсюджується на всіх, хто використовує російську мову, незалежно від їхньої етнічної приналежності та території проживання [5].

Ідеї РМ знайшли відображення у Концепціях зовнішньої політики РФ 2008 та 2013 років. Серед пріоритетів зовнішньої політики РФ визначено, зокрема, забезпечення прав і свобод громадян, а саме: захист прав й інтересів російських громадян і співвітчизників, які проживають за кордоном; консолідація організацій співвітчизників для ефективного забезпечення їхніх прав у країнах проживання, збереження етнокультурної самобутності та зв'язків з історичною Батьківщиною; поширення російської мови як складової світової культури та інструменту міжнародного спілкування; розвиток міждержавних культурних і гуманітарних зв'язків між слов'янськими народами; протидія проявам екстремізму, неонацизму, агресивного націоналізму, антисемітизму і ксенофобії тощо [6].

Рішення Ради Федерації РФ про надання главі держави права використати Збройні Сили на території України чітко вписувалося у даний контекст. Через підконтрольні ЗМІ російське керівництво запевняло громадськість, що таке рішення спрямоване виключно на стабілізацію суспільно-політичної ситуації в Україні («братній країні») і є реакцією на багаторазові прохання з боку влади Криму і російських громадян, які проживають в Криму [7]. Такі заходи спрямовані не на розв'язання війни, а на її запобігання.

3 березня 2014 російський Перший канал транслював роз'яснення Міністра закордонних справ РФ Сергія Лаврова, представлені ним на сесії ООН з прав людини. Суть виступу полягала в тому, що в Україні виникла серйозна небезпека життю і законним інтересам росіян і російськомовного населення внаслідок розгулу ультранаціоналістів, що спонукало РФ відгукнутися на прохання влади Криму відновити спокій в автономній республіці і захистити російськомовне населення [8].

4 березня російські телеканали і друковані видання поширили повідомлення про півторагодинне спілкування президента РФ Володимира Путіна з журналістами. Російський президент назвав зміну влади в Україні «антиконституційним переворотом і збройним захопленням влади», а нову владу - нелегітимною. Внаслідок цього Україна, особливо російськомовне населення, потерпає від свавілля і насильницьких дій неонацистів, націоналістів й антисемітів. Коментуючи можливість введення військ на територію України, російський президент запевнив, що такі заходи будуть вжиті лише у крайньому випадку. За його словами, в Криму вдалося уникнути кровопролиття і зберегти мир лише завдяки своєчасним діям кримської влади і місцевих сил самооборони. Російський президент також заперечив наміри примусово приєднати Крим до РФ, а лише на основі вільного волевиявлення жителів півострова. Крім того, голова держави не обійшов увагою звинувачення з боку західних держав у нелегітимності дій російського керівництва, назвавши їх необґрунтованими і нагадавши про

неодноразові порушення норм міжнародного права з боку США для реалізації своїх геополітичних інтересів [9].

І надалі російські високопосадовці нівелювали критику у нелегітимності дій звинувачуваннями західних країн у подвійних стандартах, нерозумінні та неадекватному сприйнятті ситуації в Україні.

На підтримку дій Росії державні ЗМІ цитували висловлювання окремих авторитетних осіб та посилались на спеціально підібрані матеріали з європейських мас-медіа. Так, 4 березня в ефірі Russia Today наводились висловлювання сербського кінорежисера Еміра Кустуриці, який назвав події в Україні справжньою катастрофою і підтримав рішення РФ захистити росіян, що живуть в Україні [10].

В «Российской газете» було опубліковано розгорнуте інтерв'ю з американським істориком Стівеном Коеном, основна ідея якого полягає в тому, що просуваючи НАТО в східному напрямку, до кордонів Росії, США і Євросоюз переступили певну межу, змусивши президента РФ протидіяти. На думку Стівена Коена, Росія, як і інша країна, має повне право захищати національні інтереси на своїх кордонах, й реакція В.Путіна є абсолютно адекватною [11].

В ефірі Першого каналу та на сторінках видання «Российская газета» повідомлялось, що європейські журналісти все більше переходять на бік Росії в інтерпретації подій в Україні: британський телеканал Бі-Бі-Сі показує нацистську символіку на Майдані; французька газета «Фігаро» називає державний переворот в Україні нацистським путчем; німецька газета Der Spiegel зображує членів Правого сектора в різко негативних тонах (головорізи, радикали, неонацисти) тощо. До того ж, європейські журналісти все менше використовують щодо Росії слова «агресор» і «провокатор» [12,13].

Для переконання громадськості у добрих намірах Росії складовою пропагандистської кампанії була тема «братського народу». У своїх промовах російські високопосадовці постійно підкреслювали щире

співчуття і занепокоєння долею українського народу, і особливо російськомовної частини населення. Так, російський президент неодноразово у своїх промовах повторював, що «Україна – наш не тільки найближчий сусід, а дійсно наша сусідня братська республіка»; «у нас болить душа за все, що відбувається зараз на Україні, що страждають люди, що вони не знають, як жити сьогодні і що буде завтра»; «ми не просто близькі сусіди, ми фактично один народ» [9].

Аналогічно в заяві МЗС РФ зазначено: «якщо для окремих західних політиків Україна - лише територія геополітичної гри, то для нас вона братська країна, з якою ми пов'язані загальною багатовіковою історією» [14].

Про реальну небайдужість росіян свідчили також повідомлення російських ЗМІ про масові акції на підтримку співвітчизників, що проходили в різних містах Росії під гаслом «Ми з Вами» [15].

Практично відразу після надання Радою Федерації Росії згоди на використання президентом збройних сил на території України парламент Криму почав дуже чітко і швидко діяти, як за заздалегідь заготовленим сценарієм: прем'єр-міністром Криму стає лідер партії «Русское единство», який підпорядковує собі всі силові структури АРК і звертається до Росії з проханням про допомогу у забезпеченні миру і спокою на території Криму; парламент АРК постановляє провести референдум про статус півострова [16]. За тиждень до самого референдуму Верховна Рада Криму і Міськрада Севастополя голосують за входження Криму до складу РФ [17,18].

Російські ЗМІ подавали ці рішення як історичні і єдино вірні, а також нахвалявали політичне керівництво Криму за абсолютно легітимні, оперативні та узгоджені дії для захисту населення від київських націоналістів й екстремістів.

Паралельно повідомлялось, що дислоковані у Криму представники Збройних Сил України нібито добровільно покидають військові частини та



масово переходять на сторону кримського керівництва, вважаючи накази нової центральної влади нелегітимними [19].

У період з 1 по 17 березня основна увага приділялась питанням підготовки і проведення референдуму про статус Криму. Російські ЗМІ обґрунтовували легітимність референдуму, проводячи аналогії з оголошенням незалежності Косово. Для цього наводилися цитати європейських представників, які підтримали відокремлення Косова від Сербії, суть яких зводиться до наступного: в міжнародному праві відсутнє положення, яке забороняє ухвалення декларації про незалежність; визнання незалежності є виправданим за наявності елементів державності (населення, територія, уряд) [20].

Посилаючись на підібрані коментарі експертів, російські мас-медіа впроваджували у масову свідомість такі постулати: бажання кримчан увійти до складу Росії є більш легітимним і обґрунтованим, ніж створення західними країнами держави Косово на споконвічно сербській території; референдуми, подібні кримському, є поширеним у світовій практиці явищем, про що свідчать приклади Південного Судану, Еритреї, регіону Венето в Італії, Квебека в Канаді, Каталонії в Іспанії, Шотландії у Великій Британії; немає універсального набору правил для проведення референдумів і у подібних ситуаціях політика превалює над правом; проголошенням незалежності Косово створено прецедент, яким можуть скористатися інші нації, і відповідно звинувачення цих народів у порушенні принципів міжнародного права є показником подвійних стандартів в європейській і американській політиці [21].

Крім того, в російському медіа дискурсі кримський референдум позиціонувався як акт возз'єднання з РФ. Так, телеканал Russia Today процитував висловлювання віце-спікера Верховної Ради Криму про те, що Крим був і залишається російським, і більш коректно говорити про анексію Криму не Росією, а Україною [22].

Слід також відмітити апеляцію до «гласу народу». Значна частина повідомлень містила цитування висловлювань жителів Криму, для яких референдум – це радісна і довгоочікувана подія, оскільки від української влади вони відчували постійні утиски і приниження, та не бачать перспектив соціально-економічного розвитку у складі України [23].

11 березня російські ЗМІ оприлюднили результати опитування, проведеного Кримським республіканським інститутом політичних і соціологічних досліджень, за яким понад 90% жителів Криму збираються прийти на референдум, а 77% будуть голосувати за входження республіки до складу Росії [24].

Процес підготовки до референдуму описувався досить детально, з акцентом на організованості, прозорості та забезпеченні максимально сприятливих умов для голосування. ЗМІ розповідали про створений прес-центр, підготовлені бюлетені трьома мовами (російською, українською і кримсько-татарською), а також кількість міжнародних спостерігачів з різних країн. Так, 15 березня російський Перший канал повідомив про акредитацію понад 600 журналістів з 169 ЗМІ, а також про очікуване прибуття 135 спостерігачів з 23 країн, які мають досвід моніторингу виборів в Європі та країнах СНД [25].

Російські медіа відзначали, що журналісти побачили в Криму абсолютно протилежну ситуацію тій, про яку писали європейські та українські ЗМІ, і були приємно вражені рівнем організації референдуму та настроями кримчан.

День референдуму описувався як свято, на яке кримчани йшли цілими сім'ями, з квітами і вітали один одного [26]. Як відмітив журналіст видання «Российская газета», навіть дощ не завадив людям прийти на референдум: «Под противным дождем, прямо по лужам шел нескончаемый поток людей, которые решили изменить свою судьбу. Второго шанса не будет. И здесь это хорошо понимают» [27].

У повідомленнях підкреслювалася рекордно висока явка виборців, атмосфера спокою, ентузіазму, а також відсутність серйозних порушень. Ще до оприлюднення результатів референдуму російські ЗМІ повідомили про результати екзит-полів, за якими 93% кримчан проголосували за приєднання Криму до Росії на правах суб'єкта федерації.

Офіційні результати референдуму стали відомі буквально наступного дня після референдуму: 96,77% жителів півострова проголосували за приєднання до РФ [28]. За даними російських ЗМІ, міжнародні спостерігачі практично одногolosно визнали референдум зразковим і таким, що відповідає демократичним стандартам, а результати референдуму - чесними і об'єктивними, що відображають реальну волю населення півострова [29].

Після ідеально організованого і легітимного референдуму в Криму повідомлення російських ЗМІ були присвячені підписанню і ратифікації російським парламентом пакету документів про прийняття Криму до складу РФ, а також радості кримчан і росіян у зв'язку із возз'єднанням Криму з Росією. Так, для демонстрації сили почуттів Перший канал транслював висловлювання кримчан, зокрема «от счастья плачу, от радости плачу», «у меня такой радости не было никогда» тощо [30].

Символічним завершенням успішної операції з «повернення Криму додому» був виступ російського президента перед Федеральними зборами у Кремлі 18 березня 2014 року [31]. У виступі відображено основні складові «картини дійсності», що створювалася російською пропагандою протягом попередніх місяців, а саме: Крим є споконвічно російською землею, незаконно переданою Україні за часів СРСР; після здобуття Україною незалежності Росія була готова фактично і юридично визнати Крим українською територією, але українська влада неодноразово порушувала права російськомовних громадян, вдавалася до насильницької асиміляції; після державного перевороту 2014 року в Києві Крим опинився у надзвичайно небезпечній ситуації, яку Росія вже не могла ігнорувати;

Росія не здійснювала інтервенцію та анексію Крим, а лише забезпечила умови для вільного волевиявлення кримчан у відповідності із нормами міжнародного права; Крим є важливим чинником стабільності в регіоні і має знаходитись під сильним суверенітетом, який може забезпечити лише Росія; своїми діями Росія ні в якому раз не хоче завдати шкоди українському народові й бажає Україні стати сильною, суверенною і самодостатньою державою.

Крім того, у промові російського президента головним ініціатором/провокатором подій на Україні та подальшого реагування з боку Росії є країни Заходу, насамперед США. А їхня різко негативна реакція на дії РФ є не що інше, як небажання визнати за Росією право проводити незалежну зовнішню політику і відстоювати свої позиції на міжнародній арені.

Слід зазначити, що впродовж всього періоду підготовки до кримського референдуму і після нього повідомлення про спокійну обстановку в Криму і піднесені настрої жителів півострова супроводжувались новинами про безлад і свавілля націоналістів і екстремістів в Україні. Ці новини виконували принаймні дві важливі функції: посилення емоційного впливу на аудиторію та створення потрібного контексту, в якому дії РФ виглядали абсолютно логічними і виправданими.

Мас-медіа цілеспрямовано підтримували стан напруженості і небезпеки, постійно повторюючи фрази про спроби збройних угруповань (швидше за все засланих Києвом) організувати провокації, про неодноразові спроби «радикальних угруповань майдану» проникнути до Криму для дестабілізації ситуації [32, 33].

Для нагнітання обстановки російські ЗМІ не цурались поширювати викривлену інформацію або взагалі сфабриковані факти. Так, 2 березня 2014 року російський Перший канал поширив інформацію про прибуття на територію РФ понад 140 тисяч біженців з різних регіонів України,

показавши кадр з чергою автомобілів нібито на україно-російському кордоні, а насправді це пункт перетину україно-польського кордону [34]. У повідомленні 5 березня 2014 року йшлося про прибуття до Києва 300 іноземних найманців, в основному з американських воєнізованих приватних компаній [35].

У повідомленні Першого каналу від 10 березня 2014 року стверджувалось, що визначальну роль в Києві відіграє «Правий сектор», лідер якого планує балотуватись у президенти і рішуче боротись за владу на всіх рівнях. Члени «Правого сектору» фактично прирівнювались до фашистів. Про це свідчить коментар російського кореспондента: «Называя себя последователями Степана Бандеры, члены "Правого сектора" не отрекаются и от убеждений признанного фашиста, который делил все народы на дружественные и враждебные. К последним относил не только русских, но и поляков, и евреев» [36]. У повідомленні також зазначалось, що дії нацистів і радикалів виправдовує українська влада. І в цьому контексті проводились паралелі із добровольчими або допоміжними поліцейськими загонами при Муссоліні та Гітлері, які використовували методи терору для боротьби з інакомисленням.

В цьому ж повідомленні українські страхіття були доведені до абсурду інформацією про подібні до нацистських листівки на будинках у Львові та «чорні мітки», нібито отримані очільниками Курської, Брянської, Белгородської та Воронезької областей, з ультиматумом увійти до складу України, подати у відставку або покінчити життя самогубством [36].

Тема терору в Україні набула подальшого розвитку в інших повідомленнях російських ЗМІ. Достатньо просто прочитати заголовки новин на офіційному сайті Першого каналу:

12 березня – «На украинском Майдане звучат призывы убивать людей, которые носят георгиевские ленточки» (<http://www.1tv.ru/news/world/253973>);

14 березня – «В аеропорту украинской столицы у пассажиров из Крыма порвали документи и отобрали деньги» (<http://www.1tv.ru/news/world/254168>);

15 березня – «Обстановка на Украине балансирует на грани гражданской войны» (повідомлення починається із твердження, що бойовики «Правого сектору» розстріляли людей у Харкові і захопили заручників...) (<http://www.1tv.ru/news/world/254199>);

19 березня – «В Киеве визитёры из Верховной Рады устроили главе национальной телекомпании самосуд с побоями» (<http://www.1tv.ru/news/world/254529>);

20 березня – «Украинские националисты устраивают погромы и захватывают предприятия» (<http://www.1tv.ru/news/world/254620>) тощо.

Таким чином, російські мас-медіа стали потужними провідниками офіційної пропаганди Кремля. ЗМІ максимально повно відображали і обґрунтовували позицію державного керівництва щодо подій в Україні та ситуації в Криму зокрема. Рішення і дії російського керівництва не піддавались жодній критиці і фактично підносились як незаперечний авторитет.

Російські ЗМІ скоріше інтерпретували події, перетворюючи деструктивні дії на конструктивні, агресора – на миротворця/доброзичливця, який щиро співчуває сусідній країні й не бере участі у цинічних геополітичних іграх (на відміну від західних країн).

Слід відмітити, що всі повідомлення відрізнялись узгодженістю контенту, послідовністю, взаємодоповнюваністю, образністю, високим рівнем емоційності, навіть екзальтованістю. Перевага надавалась таким пропагандистським методам, як «створення загрози», «навішування ярликів», «підтасовка карт» (тенденційний відбір фактів), «створення асоціацій», «очевидці подій», «повторення», «блискучі узагальнення», «емоційний резонанс», «посилання на авторитети», «соціальне схвалення», «напівправа», «зміщення акцентів», «підміна понять», «одностороння

перспектива», «спрощення», «порівняння», «хибні аналогії», «маніпулятивне коментування», «інформаційна блокада» тощо.

Для російської пропаганди в цей період була характерна екстремальність, яка, інколи, доходила до повного абсурду. Інформація подавалась таким чином, що викликала або вкрай негативні емоції (страх, гнів, обурення, відраза), або абсолютно позитивні (радість, щастя, захоплення, ейфорія). Такий ефект досягався, зокрема, за допомогою принципу контрастів: стабільність vs свавілля; легітимність vs нелегітимність; безпека vs небезпека; керованість vs некерованість; миролюбність vs насильство; співчуття/розуміння vs байдужість тощо. Фактично було створено дві протилежні «реальності»: жахлива українська та ідилічна кримська. Будь-яка інформація, яка могла б зіпсувати ідилічну картинку подій в Криму повністю блокувалась/замовчувалась. До того ж, завдяки контрастності Крим було «відірвано» від України: півострів ніби почав жити своїм власним життям.

Загалом, російська пропаганда нагадувала телесеріал з динамічним і драматичним сюжетом, в якому герої проходять крізь важкі випробування, протидіють силам зла і врешті решт здобувають перемогу. При цьому за стилем оповідання репортажі про події у Криму були схожі на добрі радянські фільми, викликаючи приємні спогади і ностальгію. Формат телесеріалу дав змогу тривалий час підтримувати інтерес до теми з боку аудиторії та посилювати емоційну залученість глядачів і читачів, створюючи бажану «картину дійсності» і відповідно знижуючи критичне її сприйняття.

Завдяки ефективному використанню засобів масової інформації російське керівництво нейтралізувало можливий спротив своїм загарбницьким діям з боку внутрішньої і зовнішньої аудиторії, створивши максимально сприятливі умови для реалізації своєї мети - окупації та анексії Автономної Республіки Крим.

### Список використаних джерел:

1. Жителей Крыма принуждают говорить на украинском языке. 28.02.2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://russian.rt.com/article/23309>
2. МИД РФ: Вооружённые люди, направленные из Киева, пытались захватить здание МВД Крыма [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://russian.rt.com/article/23391>
3. Степаненко А. В Крыму проходят многотысячные митинги под лозунгами «Нет фашизму!» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.1tv.ru/news/world/253234>
4. В Крыму давно ждут российские войска. 01.03.2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://russian.rt.com/article/23413>
5. Україна та проект «русского мира». Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень/Яблонський В.М., Здіорук С. І., Токман В. В., Астаф'єв А. О. та ін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.niss.gov.ua/public/File/2014\\_nauk\\_an\\_rozrobku/Rus\\_mir.pdf](http://www.niss.gov.ua/public/File/2014_nauk_an_rozrobku/Rus_mir.pdf)
6. Концепция внешней политики Российской Федерации. 15 июля 2008 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://kremlin.ru/acts/news/785>
7. Петров В. Спасти рядового гражданина [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rg.ru/2014/03/01/soglasie-site-anons.html>
8. Глава МИД РФ Сергей Лавров объяснил в ООН смысл действий России. 3 марта 2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.1tv.ru/news/polit/253370>
9. Верницкий А. Антиконституционный переворот и захват власти - Президент РФ дал оценку тому, что произошло в Киеве [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.1tv.ru/news/polit/253452>



- 10.Эмир Кустурица: Россия должна защитить русских на Украине. 4 марта 2014 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://russian.rt.com/article/23550>
- 11.Кто перешел красную линию? 14 марта 2014 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rg.ru/2014/03/14/koen.html>
- 12.Пчелкин П. Западные эксперты и пресса приходят к выводу, что Украина - не только Майдан [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.1tv.ru/news/world/253450>
- 13.Ермолаева Н. Крым в правдивом переводе [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rg.ru/2014/03/04/vzglyad.html>
- 14.Воробьев В. Миллионы своих на "восьмерку" не меняем [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rg.ru/2014/03/04/lavrov.html>
- 15.Давыдов Д. Акции в поддержку соотечественников в Крыму прошли в нескольких городах России [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.1tv.ru/news/social/253287>
- 16.Воробьев В. Крымский вал [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rg.ru/2014/03/03/krym.html>
- 17.Макарычев М. Слово - за народом [Электронный ресурс]. – Режим доступа:<http://www.rg.ru/2014/03/07/parlament.html>
- 18.Степаненко А. Горсовет Севастополя принял решение войти в состав России в качестве субъекта Федерации [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.1tv.ru/news/world/253642>
- 19.Новые власти Украины теряют поддержку вооружённых сил. 03.03.2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://russian.rt.com/article/23523>
- 20.Емельянов Г. Эксперты напоминают мировому сообществу о самоопределении Косова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.1tv.ru/news/world/253711>

21. Семин М. Политологи и экономисты сравнивают ситуацию в Крыму с другими похожими случаями в мировой истории [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.1tv.ru/news/world/254250>
22. Верховный Совет Крыма: Крым всегда оставался вместе с Россией, и сегодня мы просто это решение закрепили. 06.03.2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://russian.rt.com/article/23768>
23. Лямин Е. Вопрос о будущем Крыма решится на референдуме через десять дней, 16 марта [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.1tv.ru/news/world/253616>
24. Сонин А. Верховный совет Крыма запретил партию "Правый сектор" и принял Декларацию независимости [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.1tv.ru/news/world/253889>
25. Сиразиев Т. В Крыму всё готово к референдуму [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.1tv.ru/news/world/254201>
26. Кадченко В., Давыдов Д., Степаненко А. Крым принял Декларацию независимости и выбирает свое будущее на референдуме [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.1tv.ru/news/world/254244>
27. Снегирев Ю. Прозрачные ответы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rg.ru/printable/2014/03/17/referendum.html>
28. 96,77% крымских избирателей проголосовали за присоединение к России. 17.03.2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://russian.rt.com/article/24424>
29. Шишкин О. Международные наблюдатели отметили прекрасную организацию референдума в Крыму [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.1tv.ru/news/world/254260>
30. Давыдов Д. В Севастополе тысячи людей слушали речь В.Путина в центре города [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.1tv.ru/news/social/254433>

31. Обращение Президента РФ Владимира Путина. 18 марта 2014 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.1tv.ru/news/social/254389>
32. Кадченко В. Крым готовится к референдуму. 10 марта 2014 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.1tv.ru/news/world/253807>
33. Степаненко А. Чтобы боевики Майдана не смогли прорваться в Крым, временно перекрыт Перекопский перешеек [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.1tv.ru/news/world/253984>
34. В южные регионы России прибывает все большее число граждан Украины. 2 марта 2014 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.1tv.ru/news/social/253245>
35. Евстигнеев А. В Киев приехали около 300 иностранных наёмников [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.1tv.ru/news/world/253517>
36. Акинченко М. В Киеве, помимо разнообразных угроз в адрес мятежного Крыма, заняты перестановками [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.1tv.ru/news/world/253808>